

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINIŲ PENSIJŲ ĮSTATYMO NR. I-730
5 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-1227**

Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2026 m. balandžio 29 d. sprendimo Nr. SV-S-665 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 1.1 papunktį, Lietuvos Respublikos Vyriausybė **n u t a r i a**:

Pritarti Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-1227 (toliau – Įstatymo projektas) aiškinamajame rašte nurodytam vienam iš siekių – skatinti gimstamumą, tačiau nepritarti Įstatymo projektu siūlomai teisinio reguliavimo priemonei dėl toliau nurodytų priežasčių:

1. Įstatymo projektu siūloma išplėsti asmenų, turinčių teisę į Lietuvos Respublikos antrojo laipsnio valstybinę pensiją, ratą, nustatant, kad šią teisę turėtų motina (įmotė) arba tėvas (įtėvis), išauginę (vaikų mirties atveju – ne mažiau kaip iki 8 metų) 3 ar daugiau vaikų (įvaikių), t. y. šiuo metu Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo (toliau – Įstatymas) 5 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytą kriterijų – išaugintų vaikų (įvaikių) skaičių – siūloma mažinti nuo 5 iki 3. Įstatymo projektu teikiamas siūlymas Įstatymo projekto aiškinamajame rašte grindžiamas siekiu skatinti gimstamumą, gerinti daugiavaikių tėvų finansinę padėtį ir mažinti jų skurdą. Ši Įstatymo projektu siūloma teisinio reguliavimo priemonė neatitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 ir 5 punktuose įtvirtintų teisėkūros tikslingumo (teisės akto projektas rengiamas, jei siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis) ir efektyvumo (teisės akte įtvirtinamos veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai teisinio reguliavimo tikslą leidžiančios pasiekti priemonės) principų:

1.1. Valstybinės pensijos asmenims skiriamos už ypatingus nuopelnus, pasiekimus arba Įstatyme nustatytą specialų statusą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinių socialinio draudimo pensijų: jos yra skiriamos asmenims už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei, taip pat kaip kompensacija įstatyme nurodytiems nukentėjusiesiems asmenims, ir mokamos iš valstybės biudžeto“ ir kad, „nustatant, kokiems asmenims skiriama ir mokama valstybinė pensija, jos skyrimo ir mokėjimo pagrindus ir sąlygas, taip pat šios pensijos dydžius, privalu paisyti konstitucinio socialinės darnos imperatyvo, teisingumo, protingumo ir proporcingumo principų<...>.“ (Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutarimas Nr. KT100-N6/2020). Įstatymo projektu siūloma teisinio reguliavimo priemonė netinkama šio projekto aiškinamajame rašte nurodytam siekiui – gerinti daugiavaikių tėvų finansinę padėtį ir

mažinti jų skurdą – įgyvendinti, nes valstybinės pensijos pagal savo prigimtį nėra socialinės paramos priemonė.

1.2. Antrojo laipsnio valstybinė pensija skiriama tik asmeniui sukakus Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatyme nustatytą socialinio draudimo senatvės pensijos amžių (toliau – senatvės pensijos amžius) arba jį pripažinus netekusiu 60 ar daugiau procentų dalyvumo (iki 2023 m. gruodžio 31 d. – darbingumo; iki 2005 m. birželio 30 d. – I ar II grupės invalidu), jei jis atitinka kitas Įstatyme nustatytas šios pensijos skyrimo sąlygas. Taigi Įstatymo projektu siūloma teisinio reguliavimo priemonė neleisti įgyvendinti aiškinamajame rašte nurodyto siekio – skatinti gimstamumą, nes ji nebūtų taikoma laikotarpiu, kai priimamas sprendimas susilaukti vaikų ar patiriamos jų auginimo išlaidos. Mokslinių tyrimų (žr. *Spéder ir Bálint „Realization of Short-Term Fertility Intentions in a Comparative Perspective: Which Macro-Level Conditions Matter?“* (Spéder, Z., & Bálint, L. (2024). *Realization of Short-Term Fertility Intentions in a Comparative Perspective: Which Macro-Level Conditions Matter?* *Population Research and Policy Review*, <https://doi.org/10.1007/s11113-024-09913-3>) duomenys rodo, kad šeimos sprendimą susilaukti vaikų skatina socialinės apsaugos ir šeimos politikos priemonės, mažinančios šeimų finansinę bei socialinę riziką einamuoju laikotarpiu: išmokos vaikams ir šeimoms, motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokos, vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugos, pagalba įsigyjant būstą, kompensacijos, sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos. Teisinis reguliavimas, numatantis galimybę papildomą išmoką – antrojo laipsnio valstybinę pensiją – gauti tik sulaukus senatvės pensijos amžiaus ar netekus didelės dalies dalyvumo, nėra tiesioginė, taikli ir laiku taikoma priemonė gimstamumui skatinti.

1.3. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Įstatymo projekte nurodytam vienam iš siekių – gerinti daugiavaikių tėvų finansinę padėtį ir mažinti jų skurdą – įgyvendinti jau taikomos šios valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sritį reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytos tikslinės valstybės pagalbos priemonės, skirtos vaikų auginimo laikotarpiu sumažėjusioms ar negautoms tėvų pajamoms kompensuoti, taip užtikrinant jų socialines garantijas pensijų ir kitose srityse:

1.3.1. Socialinio draudimo pensijų padidinimas asmenims, kurie dėl įvairių gyvenimo aplinkybių (įskaitant vaikų auginimą, artimųjų priežiūrą ar ilgesnį nedarbo laikotarpį) negalėjo sukaupti būtinojo stažo. Nuo 2022 m. įsigalioję Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimai numato, kad viso dydžio bendroji pensijos dalis mokama asmenims, įgijusiems bent minimalųjį pensijų socialinio draudimo stažą.

1.3.2. Tam tikrų grupių asmenų, dėl objektyvių priežasčių negalinti dirbti arba galinti dirbti tik dalį darbo laiko, draudimas valstybės lėšomis, nustatytas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatyme. Pagal šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalį, šeimos pasirinkimu vienas iš tėvų (itėvių) arba asmuo, nustatyta tvarka paskirtas vaiko globėju, auginantis vaiką iki 3 metų, neturintis draudžiamųjų pajamų arba turintis nustatyto dydžio nesiekiančias draudžiamąsias pajamas, valstybės lėšomis draudžiamas pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu. Taip užtikrinamos šių asmenų socialinės garantijos, priklausančios nuo valstybinio socialinio draudimo stažo.

1.3.3. Pensijų kaupimo įmokos valstybės biudžeto lėšomis. Pagal Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 8 straipsnio 2 dalį, už vieną iš tėvų, kuris gauna vaiko priežiūros išmoką arba yra draudžiamas pensijų socialiniu draudimu valstybės biudžeto lėšomis ir dalyvauja pensijų kaupime, valstybė perveda pensijų kaupimo įmoką.

2. Remiantis Oficialiosios statistikos portalo 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis apie moterų, pagimdžiusių gyvus vaikus, skaičių ir įvertinus moterų mirtingumo pagal amžiaus grupes 2024 m. rodiklius, skelbiamus tarptautinėje mirtingumo duomenų bazėje (<http://www.mortality.org/>), preliminariais Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skaičiavimais, 2027 m. senatvės pensijos amžių sukakusių ar vyresnių moterų, pagimdžiusių 3 arba 4 vaikus, bus apie 76 764. Atsižvelgiant į nustatytus papildomus antrojo laipsnio valstybinės pensijos skyrimo kriterijus, tikėtinas motinų, išauginusių (vaikų mirties atveju – ne mažiau kaip iki 8 metų) 3 ar 4 vaikus ir įgysiančių teisę į šią valstybinę pensiją, skaičius 2027 m. – apie 65 tūkst. Kartu įvertinus tai, kad, jei nėra motinos (įmotės) arba jei ji neatitinka Įstatyme nustatytų šios pensijos skyrimo kriterijų, antrojo laipsnio valstybinė pensija skiriama tėvui (tėviui), papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis Įstatymo projektui įgyvendinti, nevertinant valstybinių pensijų indeksavimo ir šių pensijų administravimo sąnaudų, 2027 m. sudarys 121–141 mln. eurų.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos preliminariais skaičiavimais, įgyvendinant Įstatymo projektu teikiamą siūlymą, 2027 m. padidėjusiam prašymų skirti valstybines pensijas skaičiui apdoroti papildomai reikėtų 342 darbuotojų etatų. Atsižvelgiant į vidutines metines vienos pareigybės veiklos sąnaudas, šių pensijų administravimo išlaidos sudarytų apie 14,7 mln. eurų. Toks papildomų darbuotojų etatų poreikis būtų laikinas (tik 2027 m.), tačiau šių darbo vietų steigimo procesas vertintinas kaip sunkiai įgyvendinamas dėl didelio reikalingų darbuotojų skaičiaus, ribotų galimybių juos pritraukti terminuotam vienu metų laikotarpiui ir operatyviai apmokyti. Be to, Įstatymo projektui įgyvendinti nepakaktų Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos sąnaudų kompensacijos už Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinių pensijų skyrimą, mokėjimą, pristatymą ir išieškojimą dydžio, įprastai sudarančio 1,4 procento nuo šioms išmokoms skiriamos valstybės biudžeto lėšų sumos. Todėl valstybinėms pensijoms administruoti iš valstybės biudžeto turėtų būti papildomai skirta dar 12,7–13 mln. eurų lėšų.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „<...> įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kai išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas byloje Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03) ir kad „teisės norma, kuria valstybė prisiima atitinkamą įsipareigojimą, <...> turi būti paremta materialiniais ir finansiniais ištekliais“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 12 d. nutarimas byloje Nr. 8/96).

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės biudžetas planuojamas įvertinus pagrindines rizikas valdžios sektoriaus finansams, geopolitinės padėties pokyčius ir jų poveikį Lietuvos, Europos Sąjungos ekonomikoms, žmonėms, saugumo padėčiai, siekiant išlaikyti visų valdžios sektoriui

priskiriamų biudžetų tvarumą vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu, užtikrinti apsaugą nuo ekonominių svyravimų, finansinės galimybės artimiausiu metu didinti valstybės biudžeto asignavimus bus labai ribotos. Įstatymo projektu siūlomas teisinis reguliavimas turi būti vertinamas visos pensijų sistemos finansinio tvarumo ir valstybės jau priimtų finansinių įsipareigojimų kontekste, įskaitant įsipareigojimus dėl socialinio draudimo pensijų indeksavimo bei įsipareigojimą spartinti senatvės pensijų didinimą, numatytą Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2025 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. XV-439 „Dėl Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (toliau – Dvidešimtosios Vyriausybės programa), 148 punkte.

3. Siekdama užtikrinti nuoseklų valstybinių pensijų sistemos tobulinimą, kuris, vadovaujantis Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtintu teisėkūros efektyvumo principu, gali būti įgyvendinamas tik kompleksiškai sprendžiant valstybinių pensijų sistemos problemas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į Dvidešimtosios Vyriausybės programos 155 punkte įtvirtintą siekį tobulinti valstybinių pensijų sistemą, 2026 m. I ketvirtį pradėjo vykdyti Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2025 m. gruodžio 10 d. nutarimu Nr. 895 „Dėl Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 2.1.2 papunktyje nurodytą veiksmą „Siekiant tobulinti valstybinių pensijų indeksavimą ir pensinio pobūdžio išmokų iš valstybės biudžeto reguliavimą, įvertinti esamą tvarką, apimamas grupes, sistemos ekonominį skaidrumą bei tvarumą ir parengti ir priimti šias išmokas reglamentuojančių teisės aktų sisteminius pakeitimus“. Šiuo metu peržiūrimas valstybinių pensijų teisinis reguliavimas, o siūlymai dėl valstybinių pensijų ir kitų iš valstybės biudžeto mokamų pensinio pobūdžio išmokų sistemos tobulinimo Lietuvos Respublikos Seimui bus pateikti 2028 m. II ketvirtį. Todėl su valstybinėmis pensijomis susiję siūlymai turėtų būti svarstomi ne pavieniui, o sistemiškai – visos valstybinių pensijų sistemos pertvarkos kontekste.

Ministras Pirmininkas

Socialinės apsaugos ir darbo ministras